

УДК 069 (1-4) "Переяслав" (477.41)

Кузьменко Аліна Вікторівна

кандидат історичних наук,
головний зберігач фондів,
Національний історико-етнографічний
заповідник "Переяслав"
(Переяслав-Хмельницький, Україна)
alina0906@ukr.net

Кузьменко Олексій Вікторович

студент,
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди"
(Переяслав-Хмельницький, Україна)
alex160296@mail.ru

Kuzmenko Alina

Candidate of Historical Sciences (PhD),
Head custodian,
National Historical and Ethnographic
reserve "Pereyaslav"
(Pereyaslav-Khmelnytskyi, Ukraine)

Kuzmenko Oleksii

Student
Hryhoriy Skovoroda
Pereyaslav-Khmelnytskyi
State Pedagogical University
(Pereyaslav-Khmelnytskyi, Ukraine)

ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО ЗАПОВІДНИКА "ПЕРЕЯСЛАВ"

DETERMINATION OF PRIORITY DIRECTIONS OF THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL HISTORICAL AND ETHNOGRAPHIC RESERVE "PEREYASLAV"

Анотація

В статті розглядаються питання висвітлення основних напрямків роботи Національного історико-етнографічного заповідника "Переяслав" та визначення факторів реалізації завдань, виконання яких спрямоване на покращення роботи закладу й вирішення проблемних аспектів музейної сфери, а також пропонуються механізми реалізації поставлених завдань.

Ключові слова: культура, музей, заповідник, культурна спадщина, нормативно-правова база, колекція, музейний предмет, національне надбання, напрямки розвитку, основна діяльність.

Summary

The article deals with the representation of the main directions of the National Historical and Ethnographic Reserve 'Pereyaslav' and the factors determining the tasks, the implementation of which aims to improve the reserve's functioning, resolve problems of museum field, and specify the mechanisms for realization the defined tasks.

Key words: culture, museum, nature reserve, cultural heritage, regulatory and legal framework, collection, exhibits, national heritage, directions of development, areas of main activity.

У Законі України від 14.12.2010 р. № 2 778 "Про культуру" зазначається, що сукупність унікальних культурних

цінностей, об'єктів культурної спадщини, які мають виняткове історичне значення для формування культурного простору України, є національним культурним надбанням¹. Відповідно до ратифікованих Верховною Радою України міжнародних конвенцій, охорона культурної спадщини є міжнародно-правовим зобов'язанням нашої держави перед світовою спільнотою².

Національний історико-етнографічний заповідник "Переяслав" (далі – НІЕЗ або Заповідник) – місце, де можна осмислити традиції України та поєднати їх з сьогоденням. Також це музейний заклад України, де зберігаються будівлі та артефакти, доступні для широкої спільноти³.

Метою дослідження є аналіз нормативно-правової бази та визначення пріоритетних напрямків розвитку НІЕЗ "Переяслав".

Станом на 01.01.2015 р. в Україні налічується 123,6 тис. об'єктів культурного значення, з них – 891 національного значення. Нині функціонують 63 заповідники, 25 з яких належать до сфери управління Мінкультури, 38 – до комунальної власності. До історичних населених місць України віднесено 401 об'єкт, з них 29 розташовані на території АР Крим.

Через відсутність необхідної кількості виставкових площ експонується лише до 5% музейних предметів, які належать до державної частини Музейного фонду України. Решта (понад 500 тис. од.) зберігається у фондосховищах, іноді не обладнаних охороною та протипожежною сигналізацією та приладами клімат-контролю⁴. Тож існує ризик втрати об'єктів культурної спадщини, що становлять національне надбання.

Закон України "Про культуру" (із змінами) визначає правові засади діяльності у сфері культури; регулює суспільні відносини, пов'язані із створенням, використанням, розповсюдженням, збереженням культурної спадщини та культурних цінностей, забезпеченням доступу до них⁵.

До основних нормативно-правових актів, які регулюють засади діяльності та відносини у сфері охорони культурної спадщини, належать Закони України:

- "Про охорону культурної спадщини" від 08.06.2000 р. № 1 805;
- "Про охорону археологічної спадщини" від 18.03.2004 р. № 1 626;
- "Про музеї та музейну справу" від 29.06.1995 р. № 249/95-ВР;
- "Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей" від 21.09.1999 р. № 1 068-XIV;
- "Про державні нагороди України" від 16.03.2000 р. № 1 549-III;
- "Про Національний архівний фонд та архівні установи" від 24.12.1993 р. № 3 814-XII;
- "Про благодійництво і благодійні організації" від 5.07.2012 р. № 5 073-VI;
- "Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними" від 18.11.1997 р. № 637/97-ВР.

Положення:

- "Про Музейний фонд України", затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 20.07.2000 р. № 1147;

- "Про фондово-закупівельну комісію музеїв системи Міністерства культури України", затверджене наказом № 144 Міністерства культури України від 21.03.2016 р.

Інструкції:

- з організації обліку музейних предметів, затверджена наказом Міністерства культури України № 580 від 27.07.2016 р.;

1 Закон України "Про культуру", затверджений від 14.12.2010 р. № 2 778-VI ВР із змінами, внесеними згідно із Законами № 4 731-VI від 17.05.2012 р., ВВР, 2013, № 15, ст. 98, № 5 029-VI від 03.07.2012 р., ВВР, 2013, № 23, ст. 218, № 5 461-VI від 16.10.2012 р., ВВР, 2014, № 5, ст. 62, № 1 166-VII від 27.03.2014 р., ВВР, 2014, № 20-21, ст. 745, № 76-VIII від 28.12.2014 р., ВВР, 2015, № 6, ст. 40, № 911-VIII від 24.12.2015 р., ВВР, 2016, № 5, ст. 50, № 954-VIII від 28.01.2016 р., ВВР, 2016, № 10, ст. 102, № 955-VIII від 28.01.2016 р., ВВР, 2016, № 10, ст. 103 // Відомості Верховної Ради. – 2011. – № 24. – С. 168.

2 Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 10.11.1972 р., ратифікована Указом Президії ВР УСРС 04.10.1998 р. № 6 673; Європейська Конвенція про охорону археологічної спадщини від 16.01.1992 р., ратифікована Законом України від 20.09.2006 р. № 164.

3 Кузьменко А. Планування основної діяльності Національного історико-етнографічного заповідника "Переяслав": перспективи та завдання // Парадигма пізнання: гуманітарні питання. – 2014. – № 1. – С. 58.

4 Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, виділених Міністерству культури України на збереження історико-культурної спадщини в заповідниках, здійснення заходів з охорони, паспортизації, інвентаризації та реставрації пам'яток культурної спадщини / [Ел. ресурс]. – С. 5. – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16747672/Zvit_9-1.pdf (дата звернення: 10.05.2018). – Назва з екрана.

5 Закон України "Про культуру"... – С. 168.

– з організації обліку та зберігання музейних цінностей, які знаходяться в державних музеях СРСР, затверджена наказом Міністерством культури СРСР № 290 від 17.07.1985 р. (вважати такими, що не застосовуються на території України, розд. I–III, окрім абзацу другого п. 21, пп. 34–74, дод. 1–20 і 24 “Инструкции по учету и хранению музейных ценностей, находящихся в государственных музеях СССР”, затвердженої наказом Міністерства культури СРСР від 17.07.1985 р. № 290);

– з організації обліку та зберігання музейних цінностей з дорогоцінних металів та каміння, які знаходяться в державних музеях СРСР, затверджена наказом Міністерством культури СРСР від 18.09.1987 р. № 29–166;

– “Про затвердження форми звітності № 4-ф (річна) «Звіт про дорогоцінні метали і коштовне каміння, що містяться в музейних предметах» (адміністративні дані) та Інструкції щодо її заповнення”, затверджена наказом Міністерства культури і туризму України від 27.08.2007 р. № 50;

– “Про порядок приймання до державних музеїв для експонування і зберігання орденів і медалей СРСР”, затверджена наказом Міністерства культури СРСР від 31.10.1997 р. № 838;

– “Про порядок визначення оціночної і страхової вартості пам’яток Музейного фонду України”, затверджена наказом Міністерства культури і мистецтв України від 13.07.1998 р. № 325;

– “З організації охорони державних музеїв, історико-культурних заповідників, інших важливих об’єктів культури підрозділами Державної служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ України”, затверджена наказом МВС України від 30.07.2004 р. № 846/489;

– “Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів”, затверджена наказом МВС України від 21.08.1998 р. № 622;

– наказ МВС України від 11.10.2011 р. № 745 “Про затвердження Змін до наказу МВС від 21.08.1998 р. № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів»”;

Накази Міністерства культури України:

– № 681 від 29.10.2003 р. “Про проведення повного звірення наявності пам’яток державної частини Музейного фонду України з фондово-обліковою документацією”;

– № 1 039/0/16-07 від 31.08.2007 р. “Про внесення змін до наказу Міністерства культури і мистецтв України від 29.10.2003 р. № 681”;

– № 27 від 21.01.2013 р. “Про продовження звірення наявності пам’яток державної частини Музейного фонду України з фондово-обліковою документацією”;

– № 47 від 10.02.2015 р. “Про внесення змін до наказу Міністерства культури і мистецтв України від 29.10.2003 р. № 681”.

А також такі нормативні документи:

– “Перелік посад і робіт, що заміщуються чи виконуються працівниками, з якими підприємством, установою, організацією можуть укладатися письмові договори про повну матеріальну відповідальність за незабезпечення збереження цінностей, переданих їм на збереження, обробку, продаж (відпуск), перевезення або застосування в процесі виробництва”, затверджений постановою Державного комітету Ради Міністрів СРСР з праці та соціальних питань і Секретаріатом Всесоюзної центральної ради професійних спілок від 28.12.1977 р. № 447/24 (v0447400-77) (діє на території України відповідно до постанови Верховної Ради України від 12.09.1991 р. № 1 545-XII (1 545-12) “Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР”);

– “Порядок занесення унікальних пам’яток Музейного фонду України до Державного реєстру національного культурного надбання”, затверджений наказом Міністерства культури і туризму України від 25.10.2001 р. № 653;

– Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435–IV (із змінами) та інші правові документи, що стосуються регулювання питань обліку, збереження, переміщення та охорони музейних предметів.

Основними засадами державної політики у сфері культури, зокрема, є: визнання культури одним із основних факторів самобутності українського народу; сприяння створенню неподільного культурного простору України, збереженню цілісності культури; захист і збереження культурної спадщини як основи

національної культури. Державне управління у сфері охорони культурної спадщини покладається на Кабінет Міністрів України та спеціально уповноважені органи охорони культурної спадщини. До них, зокрема, належать центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері охорони культурної спадщини; обласні, районні, міські державні адміністрації, виконавчі органи сільських, селищних, міських рад. Відповідно до п. 1 Положення про Міністерство культури України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03.09.2014 р. № 495, Мінкультури є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей.

Варто зазначити, що НІЕЗ “Переяслав” є комплексом із понад 400 об’єктів і пам’яток історії та культурної спадщини, різноманітних музейних колекцій, що мають велике історичне й художнє значення. У складі заповідника діють 24 тематичні музеї, більшість із яких розміщена у пам’ятках архітектури (церкви, колишні міщанські та поміщицькі будинки, селянські хати тощо).

Музейні фонди Заповідника формуються, зберігаються, використовуються і обліковуються відповідно до положень Закону України “Про музей та музейну справу”⁶. Станом на 01.01.2018 р. фонди Заповідника налічують 170 979 од. зб. основного та 39 975 од. зб. науково-допоміжного фонду.

Основний фонд поділений на 22 групи зберігання: 1. Археологія; 2. Мистецтво; 3. Ікони; 4. Плакати; 5. Кераміка; 6. Нумізматики; 7. Рукописні документи; 8. Книги з автографами; 9. Різні; 10. Фотографії; 11. Негативи; 12. Філателія; 13. Фалеристика; 14. Тканини; 15. Етнографія; 16. Скульптура; 17. Меморіальна група “Шолом-Алейхем”; 18. Меморіальна група “В. Г. Заболотний”; 19. Меморіальна група “П. Сениця”; 20. Меморіальна група “М. І. Сікорський”; 21. Зброя та військово спорядження; 22. Переяслав-Хмельницький історичний музей.

До структури Заповідника входять основні і допоміжні підрозділи. Основними підрозділами є філія, науково-дослідні відділи, науково-експозиційні, науково-фондові, науково-освітні відділи та сектори. Допоміжними підрозділами є науковий архів, наукова бібліотека, адміністративно-господарські служби і інші підрозділи, що забезпечують діяльність Заповідника⁷.

У НІЕЗ “Переяслав” створено вчену та реставраційну ради, фондово-закупівельну комісію, які розглядають та вирішують різноаспектні важливі питання, зокрема охорони культурної спадщини, закупівлі експонатів, координації науково-дослідної роботи тощо.

Музейні заклади зіткнулися із серйозною конкуренцією з боку інших закладів дозвілля: змінилися потреби музейної аудиторії минулих десятиліть і сучасних відвідувачів, їхні зацікавлення, побажання, сприйняття музею. В цій ситуації музей змушений шукати різноманітні форми роботи з відвідувачами.

Основними векторами діяльності Заповідника є визначення пріоритетних напрямків розвитку установи, вирішення проблемних питань та покращення всіх напрямків роботи.

Основною метою діяльності НІЕЗ “Переяслав” у найближчій перспективі є :

– забезпечення належного обліку, суттєве покращення умов зберігання, поповнення колекцій фондів Заповідника;

– здійснення заходів щодо забезпечення охорони, реставрації пам’яток культурної спадщини;

– створення нових приміщень для фондосховищ, виставкових площ, їх укомплектування відповідно до вимог Інструкції з обліку та збереження музейних цінностей;

– виведення наукової, культурно-просвітницької, культурно-масової діяльності на якісно новий рівень;

– удосконалення та розширення переліку послуг, що надає Заповідник⁸.

Основними пріоритетними напрямками роботи НІЕЗ “Переяслав” у найближчій перспективі є:

– облік та збереження музейних фондів;

– пам’яткоохоронна діяльність;

– науково-дослідна робота;

– освітня, культурно-масова робота;

– створення нових експозицій.

Відповідно до поставлених завдань може здійснюватися планування основної діяльності Заповідника:

6 Закон України “Про музеї та музейну справу”, затверджений 29.06.1995 р. № 249/95-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 25. – С. 191.

7 Кузьменко А. Планування основної діяльності Національного історико-етнографічного заповідника “Переяслав”: перспективи та завдання / Кузьменко А. В. // Парадигма пізнання: гуманітарні питання – 2014. – № 1 (1). – С. 60.

8 Там само...

1. Проведення оцінки всіх історичних будівель на території: з'ясування стану збереженості та визначення пріоритетів і бюджету реставраційних робіт.

2. Розробка довгострокової стратегії ротації колекцій та бюджету профілактичних заходів. Створення та вдосконалення умов утримання історичних будівель, а також розробка ефективних заходів боротьби зі шкідниками для збереження колекцій та історичних будівель.

3. Проведення ґрунтового аналізу та оцінки заходів безпеки й роботи аварійних служб; створення нового плану для гарантування безпеки персоналу, відвідувачів, артефактів та будівель.

4. Вирішення питання із приміщеннями для фондосховища та розробка плану переміщення колекції у новому фондосховищі.

5. Комп'ютеризація даних про колекції; оприлюднення інформації про музей у інтернеті та пошукових базах даних.

6. Створення нових приміщень для зберігання колекцій на території Заповідника із сучасним обладнанням для підтримки контролю мікроклімату; вдосконалення зберігання окремих артефактів; розробка оцінки колекції та майбутнього зростання установи.

7. Навчання нових фахівців із реставрації; проведення реставраційних робіт у пріоритетному порядку.

8. Створення друкованої продукції – буклетів із картою території та інформацією для відвідувачів.

9. Створення аудіо-екскурсії українською, російською та англійською мовами.

10. Розробка зручної системи оплати для відвідувачів, зокрема на фестивалях; створення єдиного квитка та програми лояльності для відвідувачів.

11. Постійний пошук корпоративних спонсорів.

12. Розробка реалістичного стійкого бюджету.

13. Визначення пріоритетів щодо використання ресурсів (коштів, робочого часу персоналу).

14. Проведення навчання та інформаційних сесій для персоналу з урахуванням міжнародних стандартів.

Умовами досягнення поставленої мети – налагодження обліку та збереження музейних колекцій НІЕЗ "Переяслав", охорони пам'яток культурної спадщини – є досягнення стабільності в державі, достатнє державне фінансування, отримання грантів та допомоги інвесторів.

За умови реалізації основних напрямів і завдань будуть досягнуті такі цілі:

- належний облік та збереження музейних предметів;
- забезпечення гарантованої безпеки музейного фонду;
- розширення спектра та поліпшення якості музейних послуг;
- розширення аудиторії Заповідника;
- створення мережі партнерів Заповідника;
- поповнення колекції.

Оцінка ефективності реалізації поставлених завдань здійснюватиметься за допомогою складання поточних планів та моніторингу музейної діяльності з боку адміністрації Заповідника і громадськості. Успішність реалізації перспективного планування визначатимуть такі фактори:

- рівень і необхідність використання нових музейних технологій у діяльності музею;
- рівень кваліфікації музейних працівників;
- кількість партнерів музею та ефективність спільних проєктів;
- створення сучасної музейної інфраструктури (фондового зберігання, зокрема "відкритих фондів", постійних та тимчасових експозицій, мобільних і пересувних виставок);
- розробка та упровадження нових послуг і продуктів для населення, зокрема, на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Механізми реалізації:

1. Удосконалення системи управління Заповідником (використання сучасних форм і методів).
2. Участь у міжнародних проєктах та програмах.
3. Розвиток мережевого партнерства, міжнародного та міжрегіонального співробітництва.
4. Підвищення кваліфікації персоналу.
5. Розширення спектра культурно-освітніх та інформаційних послуг для відвідувачів.
6. Удосконалення нормативно-правової бази, що визначає діяльність Заповідника.

Ці фактори є запорукою реалізації пріоритетних напрямків розвитку Заповідника, вирішення проблемних питань та покращення усіх векторів його роботи. Водночас, досконале законодавче врегулювання зазначених питань сприятиме збільшенню власних коштів та поступовому зменшенню бюджетного фінансування.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про культуру", затверджений від 14.12.2010 р. № 2 778-VI ВР із змінами, внесеними згідно із Законами № 4 731-VI від 17.05.2012 р., ВВР, 2013, № 15, ст. 98, № 5 029-VI від 03.07.2012 р., ВВР, 2013, № 23, ст. 218, № 5 461-VI від 16.10.2012 р., ВВР, 2014, № 5, ст. 62, № 1 166-VII від 27.03.2014 р., ВВР, 2014, № 20-21, ст. 745, № 76-VIII від 28.12.2014 р., ВВР, 2015, № 6, ст. 40, № 911-VIII від 24.12.2015 р., ВВР, 2016, № 5, ст. 50, № 954-VIII від 28.01.2016 р., ВВР, 2016, № 10, ст. 102, № 955-VIII від 28.01.2016 р., ВВР, 2016, № 10, ст. 103 // Відомості Верховної Ради. – 2011. – № 24. – С. 168.
2. Закон України "Про музеї та музейну справу", затверджений 29.06.1995 р. № 249/95-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 25. – С. 191.
3. Інформація про Національний історико-етнографічний заповідник "Переяслав" / [Електронний ресурс]: Національний-історико-етнографічний заповідник "Переяслав". – Режим доступу: <https://www.facebook.com/pages/Національний-історико-етнографічний-заповідник-Переяслав/475148989253239> (дата звернення: 11.05.2018). – Назва з екрана.
4. Довідкова інформація про Національний історико-етнографічний заповідник Переяслав" / [Електронний ресурс]: Національний-історико-етнографічний заповідник "Переяслав". – Режим доступу: <http://www.niez-pereyaslav.com.ua/> (дата звернення: 11.05.2018). – Назва з екрана.
5. Європейська Конвенція про охорону археологічної спадщини від 16.01.1992 р., ратифікована Законом України від 20.09.2006 р. № 164.
6. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, виділених Міністерству культури України на збереження історико-культурної спадщини в заповідниках, здійснення заходів з охорони, паспортизації, інвентаризації та реставрації пам'яток культурної спадщини / [Електронний ресурс]: Рахункова палата України. – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16747672/Zvit_9-1.pdf (дата звернення: 11.05.2018). – Назва з екрана.
7. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 10.11.1972 р., ратифікована Указом Президії ВР УСРС 04.10.1998 р. № 6 673.
8. Кузьменко А. Планування основної діяльності Національного історико-етнографічного заповідника "Переяслав": перспективи та завдання / Кузьменко А. // Парадигма пізнання: гуманітарні питання (науковий журнал). – 2014. – № 1. – С. 57–66.
9. Кузьменко А., Наконечна Г. Дослідження основних напрямків діяльності Національного історико-етнографічного заповідника "Переяслав" / Кузьменко А., Наконечна Г. // Історичні, соціологічні, політологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень: матеріали V міжнародної науково практичної конференції. м. Херсон, 17–18 жовтня 2014 р. – Херсон: Видавничий дім "Гельветика", 2014. – С. 43–47.
10. Михайло Іванович Сікорський: творець історії й хранитель часу: колективна монографія, присвячена 90-річчю з дня народження М. І. Сікорського. – Переяслав-Хмельницький: НІЕЗ "Переяслав", 2013. – 504 с.
11. Постанова кабінету Міністрів України від 30.03.2002 р. № 442 "Про затвердження Програми розвитку музейної справи на період до 2005 року" // Офіційний вісник України. – 2002. – № 14.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy "Pro kulturu : zatverdzhenyi vid 14.12.2010 p. № 2 778-VI VR iz zminamy, vnesenymy zghidno iz Zakonamy № 4 731-VI vid 17.05.2012 p., VVR, 2013, № 15, st. 98, № 5 029-VI vid 03.07.2012 p., VVR, 2013, № 23, st. 218, № 5 461-VI vid 16.10.2012 p., VVR, 2014, № 5, st. 62, № 1 166-VII vid 27.03.2014 p., VVR, 2014, № 20-21, st. 745, № 76-VIII vid 28.12.2014 p., VVR, 2015, № 6, st. 40, № 911-VIII vid 24.12.2015 p., VVR, 2016, № 5, st. 50, № 954-VIII vid 28.01.2016 p., VVR, 2016, № 10, st. 102, № 955-VIII vid 28.01.2016 p., VVR, 2016, № 10, st. 103 // Vidomosti Verkhovnoi Rady. – 2011. – № 24. – S. 168.
2. Zakon Ukrainy "Pro muzei ta muzeinu spravu": zatverdzhenyi 29 chervnia 1995 r. № 249/95-VR // Vidomosti Verkhovnoi Rady. – 1995. – № 25. – S. 191.
3. Informatsiia pro Natsionalnyi istoryko-etnohrafichnyi zapovidnyk "Pereiaslav" [Elektronnyi resurs] / Natsionalnyi-istoryko-etnohrafichnyi zapovidnyk "Pereiaslav". – Rezhym dostupu: <https://www.facebook.com/pages/Natsionalnyi-istoryko-etnohrafichnyi-zapovidnyk-Pereiaslav/475148989253239> (data zvernennia: 11.05.2018). – Nazva z ekrana.
4. Dovidkova informatsiia pro Natsionalnyi istoryko-etnohrafichnyi zapovidnyk "Pereiaslav" [Elektronnyi resurs] / Natsionalnyi-istoryko-etnohrafichnyi zapovidnyk "Pereiaslav". – Rezhym dostupu: <http://www.niez-pereyaslav.com>.

ua/ (data zvernennia: 11.05.2018). – Nazva z ekrana.

5. Yevropeiska Konventsiiia pro okhoronu arkheolohichnoi spadshchyny vid 16.01.1992 p., ratyfikovana Zakonom Ukrainy vid 20.09.2006 p. – № 164.

6. Zvit pro rezultaty audytu efektyvnosti vykorystannia koshtiv derzhavnoho biudzhetu, vydilenykh Ministerstvu kultury Ukrainy na zberezhenia istoryko-kulturnoi spadshchyny v zapovidnykakh, zdiisnennia zakhodiv z okhorony, pasportyzatsii, inventaryzatsii ta restavratsii pamiatok kulturnoi spadshchyny [Elektronnyi resurs] / Rakhunkova palata Ukrainy. – Rezhym dostupu: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16747672/Zvit_9-1.pdf (data zvernennia: 11.05.2018). – Nazva z ekrana.

7. Konventsiiia pro okhoronu vsesvitnoi kulturnoi i pryrodnoi spadshchyny vid 10.11.1972 p., ratyfikovana Ukazom Prezydii VR USRS 04.10.1998 p. № 6 673;.

8. *Kuzmenko A. V.* Planuvannia osnovnoi diialnosti Natsionalnoho istoryko-etnohrafichnoho zapovidnyka "Pereiaslav": perspektyvy ta zavdannia / *Kuzmenko A. V.* // "Paradyhma piznannia: humanitarni pytannia (naukovyi zhurnal), Kyiv. –2014. – № 1 (1). – S. 57–66.

9. *Kuzmenko A. V., Nakonechna H. M.* Doslidzhennia osnovnykh napriamkiv diialnosti Natsionalnoho istoryko-etnohrafichnoho zapovidnyka "Pereiaslav" / *Kuzmenko A. V., Nakonechna H. M.* // *Istorychni, sotsiolohichni, politolohichni nauky: istoriia, suchasnyi stan ta perspektyvy doslidzhen. Zbirka naukovykh prats.* – Kherson, 2014. – S. 43–47.

10. *Mykhailo Ivanovych Sikorskyi*: tvorets istorii y khranytel chasu: kolektyvna monohrafia, prysviachena 90-richchiu z dnia narodzhennia M. I. Sikorskoho. – Pereiaslav-Khmelnyskyi: Natsionalnyi istoryko-etnohrafichnyi zapovidnyk "Pereiaslav", 2013 – 504 s.

11. Postanova kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 bereznia 2002 r. № 442 "Pro zatverdzhennia Prohramy rozvytku muzeinoi spravy na period do 2005 roku" // *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy.* – 2002. – № 14.